7.10.2025

Asiantuntijakuuleminen, eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 99/2025 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry on valtakunnallinen kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka ehkäisee ja vähentää päihde- ja pelihaittoja. EHYT tukee yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvointia sekä vahvistaa sosiaalisesti kestävää kehitystä. Työ ulottuu lapsista ja nuorista työ- ja eläkeikäisiin.

Lisätietoja:

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Toiminnanjohtaja Juha Mikkonen, juha.mikkonen@ehyt.fi, p. 050 527 4780
Kehitysjohtaja Heikki Luoto, heikki.luoto@ehyt.fi, p. 050 368 8894
Yksikön päällikkö Riitta Matilainen (rahapelihaitat), riitta.matilainen@ehyt.fi, p. 040 7076960

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (HE 99/2025 vp). Esityksessä on useita päihdepolitiikan ja järjestötoiminnan kannalta merkittäviä linjauksia. Järjestö katsoo, että ehkäisevän työn, tutkimuksen ja järjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen ovat välttämättömiä, jotta kansanterveys ja yhteiskunnan taloudellinen kestävyys voivat parantua.

EHYT esittää, että eduskunta ja hallitus:

1. **Vahvistavat päihde- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn osoitettua rahoitusta** ja turvaavat sen pitkäjänteisesti yli hallituskausien.
2. **Peruvat sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin kohdistetut leikkaukset** sekä arvioivat niiden vaikutukset kansanterveyteen, sosiaaliseen hyvinvointiin ja hyvinvointialueiden kustannuksiin.
3. **Käynnistävät selvityksen haittaverojen (alkoholi- ja tupakkavero) ja rahapelituottojen kohtuullisen osuuden ohjaamisesta haittojen ehkäisyyn**, joko korvamerkinnän, julkisen talouden kirjauksen tai vastuullisuusmaksumallin kautta.
4. **Turvaavat päihteitä koskevan tutkimuksen rahoituksen**, jotta päätöksenteko voi perustua luotettavaan tietoon. Tietopohja on kaventunut, koska tutkimusta ja seurantaa on jo merkittävästi supistettu.

Päihde- ja rahapelihaittojen tilannekuva

Päihteet aiheuttavat Suomessa yli kolmanneksen kaikista vältettävissä olevista ennenaikaisesti menetetyistä elinvuosista sekä useiden miljardien haittakustannukset julkiselle sektorille ja työnantajille. Päihdehaittojen laajuus ja niiden kasvuun liittyvät riskitekijät korostavat tarvetta vahvistaa ehkäisevää työtä ja turvata päihdetyön toimintaedellytykset laajemmin kuin vuoden 2026 valtion talousarviossa on päätetty.

- Alkoholi: Alkoholikuolleisuus on lisääntynyt tuoreimmissa tilastoissa (Tilastokeskus 2025). Samaan aikaan alkoholin saatavuutta ollaan edelleen laajentamassa muun muassa kotiinkuljetuksen, ulkomaan etämyynnin helpottamisen ja jo toteutuneen entistä väkevämpien alkoholijuomien ruokakauppamyynnin kautta. Tutkimustieto kustannusvaikuttavista keinoista haittojen vähentämiseksi on laajasti yhteneväistä kansanterveysviranomaisten ja tutkijoiden kesken, mutta sitä ei hyödynnetä riittävästi päätöksenteossa. Taloudellinen taantuma ja veronkorotukset alentavat kokonaiskulutusta, mutta samalla sosioekonominen huono-osaisuus uhkaa polarisoida haittoja.

- Huumeet: Huumeiden käytön ja haittojen kasvu jatkuu. Huumeisiin liittyvät kuolemat ovat lisääntyneet erityisesti alle 25-vuotiaiden osalta (Tilastokeskus 2025). THL:n ja jätevesiseurannan mukaan käyttö on yleisesti lisääntynyt. Uusia vaarallisia muuntohuumeita, kuten alfa-PVP, sekä synteettisiä opioideja esiintyy yhä useammin, mikä

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry • Elimäenkatu 17-19, 00510 Helsinki • www.ehyt.fi

kasvattaa terveys- ja kuolemanriskejä, aiheuttaa pysyvää syrjäytymistä työmarkkinoilta sekä heikentää sisäistä turvallisuutta ja sitoo poliisin voimavaroja.

- Tupakka- ja nikotiinituotteet: Nikotiinituotteiden, erityisesti makuaineita sisältävien vahvojen nikotiinipussien, saatavuus ja käyttö on merkittävästi lisääntynyt nuorilla ja nuorilla aikuisilla (Kouluterveyskysely 9/2025). Yhtä lailla nuorten sähkösavukkeiden käyttö on lisääntynyt huolestuttavasti. Kehitys luo riskin uuden nikotiiniriippuvaisen sukupolven synnylle ja on jo kyseenalaistanut Suomen poliittisen Savuton Suomi - tavoitteen tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumisesta vuoteen 2030 mennessä.

- Rahapelaaminen: Rahapelijärjestelmän avautuminen kilpailulle vuonna 2027 tulee lisäämään mainontaa ja markkinointia merkittävästi. Suomalaisista 83 % piti rahapelipolitiikan keskeisenä, että rahapelipolitiikkaa ohjaa rahapelihaittojen ehkäisy. (Rahapelaaminen Suomessa 2023). Uudistusta on kuitenkin viety eteenpäin rahapeliteollisuuden näkökulmasta. Jo nyt verkkopelaamisen yleistyessä nuorten rahapelaamisen laskeva trendi on kääntynyt nousuun. On odotettavissa, että rahapelihaitat kasvavat uudistuksen myötä, ellei ennaltaehkäisevää työtä ja rahapeliongelmien hoitoa vahvisteta.

- Päihdehaittojen kasautuminen: Päihdehaitat polarisoituvat entisestään. Heikoimmassa asemassa olevat väestöryhmät kantavat suhteellisesti suurimman taakan. Kohtaavan työn tueksi tarvitaan yhteiskunnan tasoista politiikkaa sekä luotettavan, kansalais- ja asiantuntijanäkökulmaan perustuvan tiedon välittämistä.

- Rahoitusnäkökulma: Päihdetyön rahoitusmahdollisuudet ovat heikot. Päihdetyö on varainhankinnan kohteena vaikea: kyselyjen mukaan lähes 90 prosenttia suomalaisista arvostaa sosiaali- ja terveysjärjestöjen työtä, mutta vain 9 prosenttia olisi valmis lahjoittamaan päihdetyöhön. Muun muassa tästä syystä päihdejärjestöille ei ole kertynyt omaa varallisuutta, mikä estää usein professionaalisen varainhankinnan kehittämisen ja omarahoitusosuuksien kattamisen. Lisäksi STEA:n yllättävä linjaus (johtoryhmän päätös 5/2025) kieltää avustusten ja työajan käytön omarahoitusosuuksina kansallisissa hankkeissa.

- Julkistaloudellinen näkökulma: Alkoholiveron osalta verotuottoarvio vuodelle 2026 on 1 447 miljoonaa euroa ja tupakkaveron tuottoarvio 1 115 miljoonaa euroa. Rahapelien osalta tuottoarvio on 594 miljoonaa euroa (sis. rahapelitoiminnan tuotto 450 milj. ja arpajaisvero 144 milj.). Yhteensä nämä päihteisiin ja rahapeleihin liittyvät valtion tuotot ovat arviolta 3,15 miljardia euroa vuonna 2026. Tämä on jyrkässä epäsuhdassa päihdehaittojen ennaltaehkäisyyn kohdentuvaan rahoitukseen: päihteistä saatavat tuotot ovat monisatakertaisia verrattuna ennaltaehkäisyyn kohdentuviin panostuksiin. Haittaverojen ja tuottojen korvamerkitsemistä haittojen ehkäisyyn tulee tulevaisuudessa harkita.

- Terveyden edistämisen määräraha: Vuoden 2026 valtion talousarviossa Terveyden edistämisen momentilta (33.70.50) osoitetaan ehkäisevään päihdetyöhön ja huumevalistukseen yhteensä vain noin 1,25 miljoonaa euroa. Summa on erittäin pieni suhteessa päihdehaittojen kokoluokkaan ja yhteiskunnallisiin kustannuksiin. Rahoitus on alle puoli promillea valtion saamista haittaveroista (alkoholi- ja tupakkavero) ja rahapelituotoista. Rahoituksen taso ei mahdollista laaja-alaista ja pitkäjänteistä ehkäisevää työtä, vaikka tarve kasvaa kaikilla päihdesektoreilla. Momentin rahoitusta on välttämätöntä vahvistaa tulevissa budjeteissa.

- Puutteelliset vaikutusarvioinnit: Ehkäisevään päihdetyöhön kohdistuvien järjestöavustuksien leikkausten vaikutuksia päihde- ja pelihaittojen yleistymiseen ei ole arvioitu tai tutkittu. Järjestöt ovat pitkälti vastuussa käytännön terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyöstä Suomessa. Leikkauksilla on etenkin pidemmällä aikavälillä suomalaisten terveyttä ja hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia. Samalla hyvinvointialueet karsivat päihdepalveluista ja vähentävät resursseja ehkäisevästä päihdetyöstä.

- Päihdealan tutkimus: Ehkäisevän päihdetyön ja päihdepolitiikan vaikuttavuuden arviointi edellyttää ajantasaista tutkimusta, seurantaa ja tilastointia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä muiden tutkimustoimijoiden rahoituksen turvaaminen on välttämätöntä, jotta päätöksenteko voi perustua luotettavaan tietoon. Tutkimus- ja seurantatiedon jatkuvuus tulee varmistaa osana julkisen talouden suunnitelmaa, jotta yhteiskunnalla on käytössään realistinen tilannekuva ja tietopohja päihde- ja rahapelihaittojen kehityksestä ja toimenpiteiden vaikutuksista. Tutkimus- ja seurantatoimintojen rahoitusta tulee lisätä.

Leikkaukset järjestöavustuksiin

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry esittää huolen, että hallituksen suunnittelemat sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusten leikkaukset vaarantavat kustannustehokkaan ja ennaltaehkäisevän järjestötyön. Vuonna 2026 avustuksia vähennetään 35,5 miljoonaa euroa eli 12 prosenttia, ja vuosina 2025–2027 leikkausten yhteissumma nousee 140 miljoonaan euroon. Tämä tapahtuu tilanteessa, jossa avustusten reaalinen taso oli jo vuosina 2020–2024 laskenut 16 prosenttia inflaation vuoksi.

Leikkaukset kohdistuvat suoraan ihmisten arkeen. Jo vuonna 2025 lähes neljännes järjestöistä joutui irtisanomaan henkilöstöä ja tärkeää toimintaa on supistettu, tai siitä on kokonaan luovuttu. Samalla hyvinvointialueet ohjaavat ihmisiä entistä enemmän järjestöjen tuen piiriin, vaikka resursseja leikataan. Tämä asettaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset entistä vaikeampaan tilanteeseen.

Järjestöjen tekemä ehkäisevä päihdetyö tukee suoraan hyvinvointialueiden lakisääteisiä tehtäviä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Järjestöjen toimintaa voidaan pitää osana alueellista verkostoa, joka täydentää ja vahvistaa julkisen sektorin työtä. Ilman järjestöjen panosta hyvinvointialueet eivät kykene täyttämään ennaltaehkäisevän työn

velvoitteita. Rahoituksen turvaaminen järjestöille on siten myös investointi hyvinvointialueiden kustannustehokkaaseen ja vaikuttavaan toimintaan.

Ehkäisevää päihdetyötä on supistettu karsimalla toimintamuotoja ja toiminnan valtakunnallista volyymia. Vuodelle 2025 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA myönsi esimerkiksi valtakunnallista ja ympärivuorokautista työtä tekevälle Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:lle avustuksia 4 269 909 euroa, joka on merkittävät 1 394 368 euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. EHYT ei saanut yhtään uutta projektiavustusta vuodelle 2025, mutta edelliselle vuodelle niitä saatiin kaksi, joihin myönnettiin yhteensä 907 000 euroa, joka käytetään kolmen vuoden aikana. Yleis- ja toiminta-avustuksista leikattiin yhteensä 487 368 euroa eli kymmenen prosenttia edellisvuodesta. Vuonna 2024 EHYT ry:ltä leikattiin 50 021 euroa SOSTE ry:n avustamiseksi.

EHYT esittää, että vuosien 2026–2027 jatkoleikkaukset perutaan ja sosiaali- ja terveysministeriö arvioi niiden vaikutukset ihmisten hyvinvointiin sekä hyvinvointialueiden kustannuksiin. Avustusten tasosta tulisi sopia parlamentaarisesti pitkäjänteisyyden turvaamiseksi. Lisäksi avustusjärjestelmä on uudistettava yleisavustuspainotteisemmaksi tukemaan pitkäjänteistä toimintaa ja järjestöjen hallinnollista taakkaa on vähennettävä, jotta ne voivat keskittyä ydintehtäväänsä eli ihmisten tukemiseen ja kansanterveyden edistämiseen.

Rahoituksen suunnittelussa olisi otettava huomioon ilmiöiden yhteiskunnallinen merkitys ja tilannekuva esimerkiksi keskeisiin kansaterveysindikaattoreihin nojautuen. Tietopohjan rakentamisen lisäksi on tärkeää tarkastella, kuinka hyvin tietoa kerätään ja hyödynnetään rahoituksen kehittämisessä.

Yleisenä huomiona on tärkeä tiedostaa, että kansalaisjärjestöt tarjoavat kustannustehokkaasti toimintaa, jota julkinen sektori ei usein pysty tuottamaan tai yksityinen sektori halua toteuttaa. Syynä tähän voivat olla esimerkiksi poliittisen kiinnostuksen puute, hallinnon jäykkyys, olemattomat tuotto-odotukset tai resurssien riittämättömyys.

Kansalaisjärjestöt tuovat jäsenistönsä kautta esiin useiden erityisryhmien näkemyksiä julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Näin järjestöt edistävät näiden ryhmien osallisuutta yhteiskunnassa. Tätä kautta valtio voi toimeenpanna parempia päätöksiä, jotka huomioivat lainsäädännön vaikutukset laajemmin kaikkien kansalaisten näkökulmasta. Järjestöt toimivat myös vallan vahtikoirina, vahvistavat yhteiskunnan kriisinkestävyyttä ja ovat keskeinen osa toimivaa demokratiaa. Julkisen vallan on tärkeää tiedostaa järjestölähtöisen toiminnan vahvuudet myös tulevaisuudessa. Vahva kolmas sektori on kaikkien kansalaisten sekä julkisen vallan ja yksityisen sektorin etu.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen osalta on jo useiden hallitusten hallitusohjelmissa tavoiteltu hallinnollisen taakan pienentämistä. On käynyt päinvastoin. Hyvän hallinnon mukaisesti samaa asiaa ei tulisi kysyä kuin kerran. Kaksinkertainen raportointi ei ole hyvän ja tehokkaan hallinnon mukaista. Mikäli STEA ei anna vuosittain erillisiä tuloksellisuuspalautteita kuin tietyistä kohteista niin silloin tieto tulisi kerätä vain niistä kohteista, joista palaute annetaan.

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry • Elimäenkatu 17-19, 00510 Helsinki • www.ehyt.fi

Yleisavustus on monelle järjestölle toiminnan perusta, joka suoraan tukee kohdennettua toimintaa sekä hankkeita. Yleisavustuksella varmistetaan hyvän hallinnon periaatteiden toteutuminen sekä toimivat rakenteet (mm. talous- ja henkilöstöhallinto, ICT ja toimitilat) sekä turvataan toiminnan jatkuvuus. Järjestön näkökulmasta on tärkeää, että avustuksen hakemisen, päätösten sekä maksatuksen aikataulut ovat ennalta sovittuja ja niissä pyritään pitäytymään. Järjestöt vastaavat isoista toimintakokonaisuuksista, mutta kassavarat ovat monesti riippuvaisia avustuksista. Avustusjärjestelmän ennakoitavuus on vastuullisen talouden pidon sekä tehokkaan toiminnanjärjestämisen ehto.

Järjestöt ovat luoneet Suomeen merkittäviä sosiaalisia ja hyvinvointia lisääviä innovaatiota. Avustuksiin kohdistuvat leikkaukset uhkaavat tätä kehitystä, koska hankerahoitusta pienennetään. Suomeen on tullut verrattain vähän EU-rahaa, joka osin johtuu epäselvistä käytänteistä omavastuuosuuden kanssa, osaamisen sekä resurssin puutteesta raskaiden raportointijärjestelmien kanssa.

Huomiota tulee myös kiinnittää kansallisten rahoitusten osalta, että STEA on vuonna 2025 itsenäisesti linjannut, ettei STEA-avustuksia saisi lainkaan käyttää kansallisissa rahoitushaussa omarahoitusosuutena (euromääräinen osuus tai työaika), vaikka toiminta olisi sisällöllisesti avustusehtojen mukaista. Tämä on vähenevien avustusten tilanteessa ongelmallista.

EHYT huomauttaa, että päihde- ja rahapelipolitiikassa tapahtuu merkittäviä muutoksia, jotka avaavat tuotteiden myyntiä ja markkinointia. Lainsäädännön arviointineuvosto on nostanut sekä alkoholi- että rahapelilain yhteydessä esiin, että lakiesityksissä olisi välttämätöntä arvioida alkoholi- ja rahapelilain muutosten ja ehkäisevän päihdetyön järjestöihin kohdistuvien leikkausten yhteisvaikutuksia. Useissa yhteyksissä peräänkuulutettua arviointia ei ole tehty, eikä sen käynnistämistä ole luvattu.

Avustuksissa tulisi kuitenkin ottaa huomioon tarveharkinta, koska järjestöt eivät ole samalla viivalla varainhankinnan osalta. Hallitusohjelman kirjauksien mukaan kansalaisjärjestöjen omaa varainhankintaa halutaan kehittää, mikä on hyvä lähtökohta. Kehysriihessä 2024 yksityishenkilöiden saama lahjoitusvähennys päätettiin kuitenkin laajentaa koskemaan vain nuoriso-, liikunta-, urheilu- ja osaa lapsijärjestöistä, mutta ratkaisu rajaisi ulkopuolelle sote-järjestöt. Päätös asettaa järjestöt eriarvoiseen asemaan ja on tulkinnallisesti hankalaa. Lisäksi osalla organisaatioista on pitkät perinteet varainhankinnassa, toisilla varainhankinnan aloittaminen vaatii merkittäviä alkuinvestointeja. Yleisavustusta tulisi voida jatkossa käyttää oman varainhankinnan kehittämiseen. Lahjoitusvähennysoikeus on EHYT ry:n näkemyksen mukaan perusteltua ulottaa koskemaan kaikkia yleishyödyllisiä yhteisöjä.

On myös huomioitava, että lahjoitusmarkkinan suuruutta ei ole Suomessa ymmärtääksemme kattavasti arvioitu. Kaikki eivät pysty pärjäämään varainhankinnassa tilanteessa, jossa valtionavustukset pienenevät ja kilpailu lahjoituksista kovenee. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kohderyhmät ovat usein vaikeassa taloudellisessa ja terveydellisessä asemassa, joten he eivät pysty maksamaan suuria jäsenmaksuja.

Alkoholipolitiikka ja verotus

Yleisellä tasolla EHYT ei kannata hallitusohjelman alkoholin saatavuutta lisääviä linjauksia, koska ne lähtökohtaisesti asettavat alkoholia tuottavan ja myyvän elinkeinon taloudelliset edut kansanterveyden ja väestön hyvinvoinnin edelle sekä lisäävät julkiselle sektorille koituvia kustannuksia usealla eri hallinnonalalla.

EHYT kuitenkin kannattaa hallituksen esitystä alkoholiveron korottamisesta ja korostaa hinnan sääntelyn merkitystä kulutuksen vähentämisessä. Korotuksia tulisi kohdistaa erityisesti niihin juomiin, joiden saatavuutta lisättiin päivittäistavarakauppoihin vuonna 2024, sekä eniten kulutettuna juomaryhmänä olueen, jonka verotusta tulisi kiristää. EHYT tukee veron sitomista kuluttajahintaindeksiin, mutta huomauttaa, että myös ostovoimaan sidottua mallia olisi tullut selvittää tarkemmin.

Alkoholi aiheuttaa vuosittain miljardiluokan kustannuksia suomalaiselle yhteiskunnalle. EHYT korostaa, että tutkitusti tehokkaimmat keinot ehkäisevä ja vähentää alkoholihaittoja ovat hinnan, saatavuuden ja markkinoinnin sääntely (WHO:n pääsuositukset). Alkoholipolitiikan perustana tulee olla terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, ja verotuksen ohella tarvitaan muita toimia, kuten saatavuuden rajaamista muun muassa myyntipisteiden määrää sekä aukioloaikoja rajoittamalla.

EHYT nostaa esiin ulkomaisen etämyynnin kasvavan merkityksen alkoholiverokertymään ja ohjausvaikutukseen, kun hallitus esittää alkoholin etämyynnin ja kotiinkuljetuksen laajamittaista sallimista (HE 131/2025). Etämyynnin myötä verotulot ja taloudelliset hyödyt valuvat ulkomaille, mutta haitat jäävät Suomeen. Tämä heikentää verokertymää ja alkoholiverotuksen ohjausvaikutusta haittojen vähentämisessä. Alkoholilain ja valmisteverolain mukaan verot tulee maksaa myös ulkomailta tilatuista tuotteista, mutta tämä edellyttää tehokasta valvontaa. Riittävät keinot varmistaa verojen toteutuminen ovat välttämättömiä, jotta veropolitiikan tavoitteet eivät vesity ja jotta kotimainen sääntely todella vähentää alkoholin haittoja.

Lainsäädännön arviointineuvosto esitti lausunnossaan alkoholilain muutosesityksestä huolen siitä, millä keinoin alkoholin etämyyntiin liittyviä valmisteveroja saataisiin perittyä nykyistä enemmän. Vastaavasti Tulli nosti esiin lausunnossa, että esitys todennäköisesti pienentää alkoholiverokertymää ja vain pieni osa maksaisi rajat ylittävistä alkoholihankinnoista valmisteveroja Suomeen. Tämä heikentää alkoholiveron ohjausvaikutusta haittojen vähentämiseksi. Riskinä on, että alkoholijuomien myynnistä saatavat voitot siirtyvät enenevissä määrin ulkomaille, mutta alkoholihaitat lisääntyvät Suomessa.

Tupakka- ja nikotiinipolitiikka ja verotuotot

EHYT ei ole kannattanut nikotiinipussien tuomista laajamittaiseen myyntiin. Nikotiiniriippuvuuden ehkäisemiseksi nikotiinipusseja koskevassa sääntelyssä olisi ollut välttämätöntä säätää nykyistä 16,6 mg/g huomattavasta alhaisempi sallittu nikotiiniraja, kieltää pussien makuaineet ja nostaa tupakka- ja nikotiinituotteiden ostoikäraja 20 ikävuoteen.

EHYT kuitenkin kannattaa esitystä tupakkaveron ja nikotiinituotteiden verotuksen kiristämisestä ja muistuttaa, että Suomen pitkän aikavälin tavoitteena on tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppuminen. Nikotiini on erityisen vaarallista lapsille ja nuorille, ja nikotiinipussien käyttö on viime vuosina kasvanut jyrkästi nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. EHYT tukee sähkösavukenesteiden ja nikotiinipussien veron korotuksia keskimäärin 37 prosentilla sekä muutosta, jolla myös vahvat nikotiininesteet sisällytetään tupakkaveron piiriin.

EHYT suhtautuu myönteisesti siihen, että hallitus laski nikotiinipussien ja nuuskan verovapaan matkustajatuonnin 200 grammaan ja nostaa tupakka- ja nikotiinituotteiden valmisteveroja. Huomioitavaa on, että tupakkalaki sallii edelleen maahantuonnin jopa 2000 g asti nuuskaa ja nikotiinipusseja päivittäin (Tulli 2025).

EHYT esittää, että nuuskan ja nikotiinipussien maahantuonnin verovapaus poistetaan tupakkaverolaista ja maahantuonti kielletään kokonaan tupakkalaissa. Nyt vaarana on, että tuotteita päätyy edelleen harmaaseen kauppaan ja nuorten saataville, kun tuotteita voi tuoda lahjaksi.

Rahapelilain uudistus ja haitat

EHYT kannattaa vuoden 2026 talousarviossa esitettyä 1,5 miljoonan euron valtion rahoitusta pelihaittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen (siirtomääräraha 2 v; STM 53). Määrärahaa saa käyttää lakisääteisiä palveluja täydentäviin sähköisiin ja anonyymeihin rahapeli- ja digipelihaittapalveluihin, pelihaittoja vähentävän alueellisen työn kehittämiseen, pelihaittojen ehkäisyä ja vähentämistä tukevaan tieteelliseen tutkimukseen sekä yhden henkilötyövuoden verran henkilöstön palkkaamiseen, koordinointi- ja hallinnointikuluihin sekä muihin kulutusmenoihin.

EHYT on kuitenkin erittäin huolissaan STEA:lta rahoituksensa saavien ehkäisevää, vähentävää ja korjaavaa rahapelihaittatyötä tekevien järjestöjen rahoituksesta, joka on jo pienentynyt. Tilanteessa, jossa uusi rahapelilaki on todennäköisesti tulossa voimaan vuoden 2027 alusta ja jossa rahapelihaittojen arvioidaan kasvavan, rahoitusta tulisi lisätä, jotta ihmisten ja heidän läheistensä avuntarpeeseen pystytään vastaamaan.

Järjestöjen tekemä työ on usein joustavampaa ja ketterämpää kuin viranomaisten ja reagoi nopeasti kentältä nouseviin hiljaisiin signaaleihin. Uudessa tilanteessa tällaiselle työlle on erityistä tarvetta. EHYT katsoo, että hallituksen esitys rahapelilain 94 §:stä tulisi laajentaa koskemaan myös ehkäisevää ja korjaavaa rahapelihaittatyötä tekevien järjestöjen rahoitusta. Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista ottaa käyttöön pelihaittamaksu tai -vero järjestelmän parissa toimivilta yhtiöiltä, kuten Hollannissa ja Isossa-Britanniassa on tehty.

EHYT huomauttaa myös, että rahapelijärjestelmäuudistuksen yhteydessä ehdotettu 22 prosentin veroaste on matala. Veroaste perustellaan hallituksen esityksessä kanavointiasteen ja korkean verokertymän turvaamisella, mutta se on alhaisempi kuin esimerkiksi yleinen arvonlisävero (25,5 % syyskuusta 2024 alkaen). Rahapelitoiminnasta ei makseta arvonlisäveroa. Alhainen veroaste voi lisätä rahapelihaittoja kasvattamalla kokonaiskulutusta, houkuttelemalla uusia rahapelitoimijoita

Suomeen ja lisäämällä näin pelien näkyvyyttä ja saatavuutta. Mikäli järjestelmän ulkopuolista pelaamista ei saada estettyä, rahapelihaitat voivat edelleen kasvaa. Kansainvälisesti vertailtuna ehdotettu veroaste on matala: Ruotsissa arpajaisvero on 22 %, Tanskassa 28 %, Hollannissa 34,2 % sekä lisäksi 1,95 %:n haittavero. Marionneaun ym. (2025) tutkimus osoittaa, että optimaalinen verokanta olisi noin 30 prosentin tuntumassa, eikä alhainen veroaste automaattisesti takaa korkeaa kanavointiastetta.

Kansainvälisessä vertailussa rahapelaaminen on Suomessa yhä suosittua ja sosiaalisesti hyväksyttyä. THL:n v. 2023 väestökyselyn mukaan alhaisen riskin tasolla pelaa 9 % (325 000 henkilöä) ja kohtalaisen riskin tai ongelmapelaamisen tasolla 4,2 % vastaajista (naiset 1,8 %, miehet 6,6 %) eli noin 151 000 henkilöä. Rahapelihaittoja itse kokeneiden osuus oli noussut. Noin 733 000 on rahapelihaittoja kokevan läheinen. Nuorten rahapelaaminen on noussut jälleen korkeaksi aiemman laskevan trendin jälkeen.

Rahapelihaittojen ehkäisy, vähentäminen, hoito, tutkimus, kehittämistyö sekä peliyhtiöiden valvonta edellyttävät merkittäviä lisäresursseja tilanteessa, jossa rahapelien näkyvyys ja saavutettavuus tulevat lisääntymään. Alhainen verokanta ei tuo tarvittavia lisäresursseja tähän työhön.

Huumausainetilanne on hälyttävä ja kaipaa panostuksia

Suomessa huumetilanne on kiristynyt: käyttö ja kokeilut ovat lisääntyneet, samoin haitat ja huumekuolemat. Erityisesti muuntohuume alfa-PVP (“peukku”) on yleistynyt. Se aiheuttaa vakavia terveysriskejä, nopeaa riippuvuutta ja näkyviä järjestyshäiriöitä, mutta suurin osa haitoista syntyy edelleen useiden päihteiden yhtäaikaisesta käytöstä.

Huumekuolemat, etenkin nuorten, ovat kasvaneet huolestuttavasti: vuonna 2024 yliannostuksiin kuoli 209 ihmistä, joista 42 alle 25-vuotiaita. Suuri osa kuolemista on estettävissä. Avainasemassa ovat päihdehoitoon pääsy, jatkohoitoon ohjaus, alaikäisten palvelujen kehittäminen sekä samanaikainen mielenterveys- ja päihdeongelmien hoito. Päihdekuntoutuksen hoitopäivät ovat olleet jyrkässä laskussa vuodesta 2008 alkaen ja huumekuolemat vastaavasti merkittävässä kasvussa (taulukot 1 ja 2). 1990-luvun laman vaikeimpaan aikaan vuonna 1994 päihdekuntoutuslaitoksissa hoitopäiviä oli 190 267 vuodessa, kun vuonna 2023 päiviä oli jo yli puolet vähemmän 93 856 ja laskusuunta näyttää jatkuvan.

Alfa-PVP:lle ei ole opioidien korvaushoitoa vastaavaa lääkehoitoa, ja siksi tarvitaan uusia stimulanttiriippuvuuden hoitomenetelmiä, matalan kynnyksen palveluja sekä nopeaa ja esteetöntä hoitoon pääsyä. Nykyinen päihdepalvelujärjestelmä ei tavoita kaikkia käyttäjiä, erityisesti alfa-PVP:n kaltaisia muuntohuumeita polttamalla käyttäviä.

Tilanteen hallinta edellyttää tiivistä yhteistyötä. Tärkeintä on turvata koko maassa saavutettavat, matalan kynnyksen päihde- ja riippuvuuspalvelut, vähentää stigmaa sekä vahvistaa tukitoimia, osaamista ja huumeita käyttävien osallisuutta. THL:n ja OTKES:in antamia suosituksia huumekuolemien vähentämiseksi tulisi ottaa käyttöön koko maassa.

Nuorille suunnattavaan ehkäisevään päihdetyöhön ja päihdekasvatukseen tulisi panostaa nykyistä enemmän, jotta tulevaisuuden käyttökokeiluja olisi entistä vähemmän. STEA-avustuksia leikataan kuitenkin 140 miljoonaa euroa. Tällaisessa tilanteessa kertaluontoinen 0,5 miljoonan euron hankepanostus ei pysty miltään osin korvaamaan mittavia jo tehtyjä leikkauksia päihdetyön pysyviin avustuksiin.

Nuorten ja lapsiperheiden päihde- ja pelihaittojen ehkäisy edellyttää koulutus-, nuoriso-, sosiaali- ja terveyspalvelujen tiivistä yhteistyötä. Koulut, oppilaitokset ja perhepalvelut ovat keskeisiä kanavia varhaiseen puuttumiseen ja vanhemmuuden tukemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alalta tulisi varata resursseja nuorille suunnattuun päihdehaittojen ennaltaehkäisyyn. Talousarviossa ei ole varattu riittäviä voimavaroja poikkihallinnolliseen ehkäisevään työhön, vaikka sen kustannusvaikuttavuudesta on näyttöä.

Huumepolitiikkaa tulisi toteuttaa kokonaisvaltaisesti neljän pilarin mallilla:

1. Ennaltaehkäisy, joka tähtää huumeiden kysynnän vähentämiseen ja käyttökokeilujen ehkäisemiseen. Tilannetta ei ratkaista projekteilla vaan pysyvällä sekä pitkäjänteisellä toiminnalla: jokainen nuorten sukupolvi on oikeutettu luotettavaan tietoon päihteistä. Yhtä lailla vanhemmuustaitojen systemaattinen tukeminen riittävän varhain ehkäisee nuorten päihdekokeilua myöhemmässä iässä.

2. Varhainen tuki ja haittojen vähentäminen, joka tähtää huumeita jo käyttävien tavoittamiseen, tukemiseen ja hoidon piiriin saattamiseen.

3. Hoito ja kuntoutus, jolla pyritään takaamaan riippuvuudesta kärsiville suunnatut monipuoliset palvelut: lääkehoitoa, psykososiaalista tukea, kuntoutuspalveluja ja vertaistukea.

4. Valvonta ja kontrolli, joka kattaa poliisin, tullin ja oikeusjärjestelmän roolin huumeiden saatavuuden rajoittamisessa ja rikollisuuden ehkäisyssä. Poliisin toiminta on vaikuttavampaa, jos samalla toimitaan koordinoidussa yhteistyössä terveys- ja sosiaalipalveluiden, järjestöjen sekä nuorisotoimen kanssa.

Edellä kuvattu malli tarjoaa rakenteen, jossa ennaltaehkäisy, hoito ja kuntoutus, haittojen vähentäminen sekä valvonta tukevat toisiaan. Jokaista osa-aluetta tulisi resursoida, mikä edellyttää merkittävästi nykyistä enemmän poliittista tahtoa.

Taulukko 1. Päihdekuntoutuslaitosten hoitopäivät vuodessa 1990–2023.

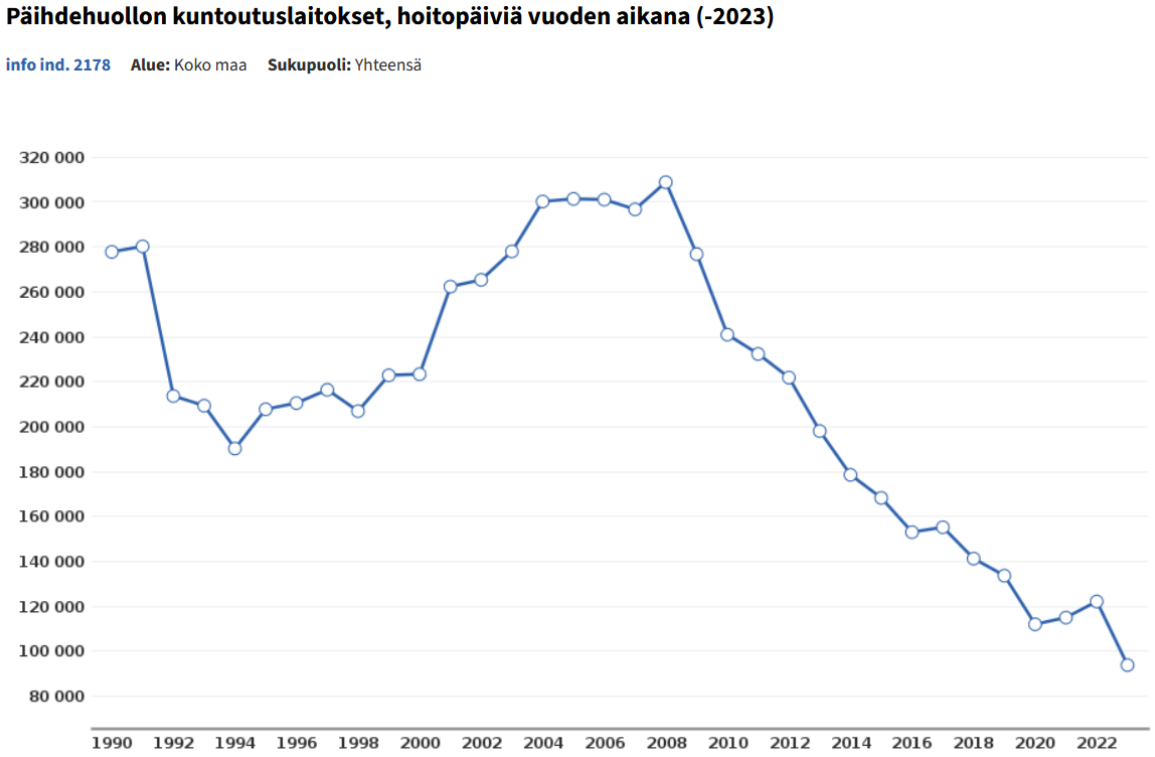

Taulukko 2. Huumeisiin kuolleet 2006–2023.

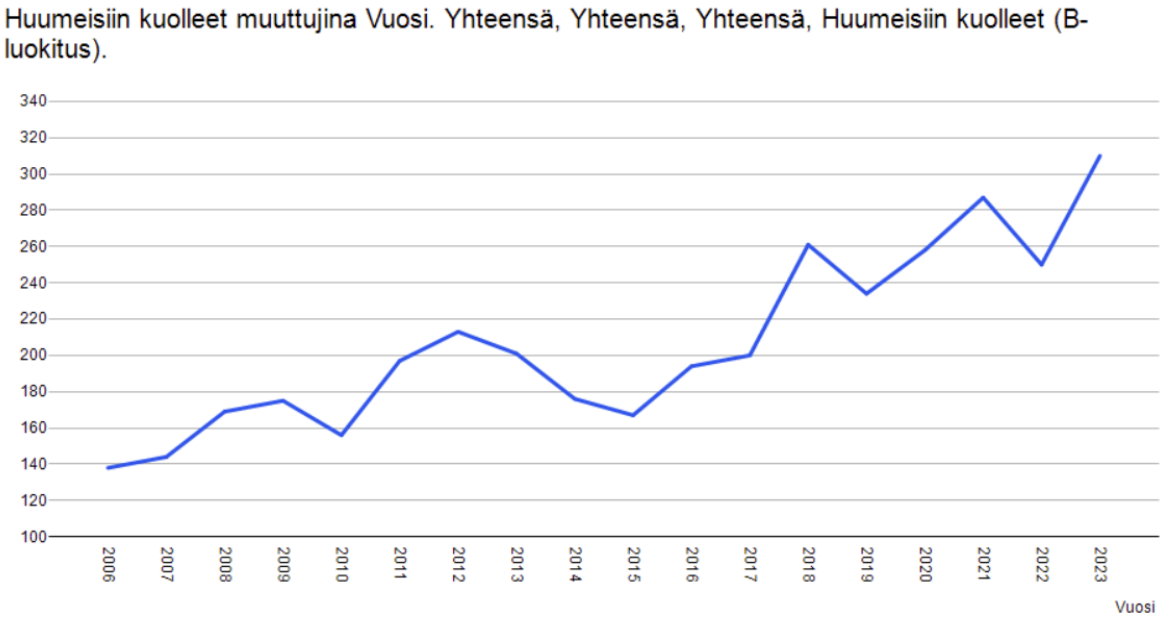

Haittaverojen korvamerkintä tai haitallisten tuotteiden vastuullisuusmaksut käyttöön

EHYT haluaa korostaa, että haittaveroja ei tule tarkastella ainoastaan valtiontalouden fiskaalisten vaikutusten kautta. Haittaverojen keskeinen tavoite tulee olla päihteiden käytön vähentäminen väestötasolla ja niistä syntyvien haittojen kompensointi. Ehkäisevän päihdetyön resurssit tulisi jatkossa mitoittaa suhteessa ilmiön laajuuteen.

Mikäli päihde- ja rahapelihaittojen ennaltaehkäisyyn ei löydy muilla tavoin taloudellisia voimavaroja niin Suomessa tulisi käynnistää selvitys haittaverojen korvamerkinnästä suoraan haittojen ehkäisyyn. Alkoholiveron tuotto on noin 1,4 miljardia euroa ja tupakkaveron tuotto 1,1 miljardia euroa. Rahapelit tuotavat valtiolle noin 600 miljoonaa euroa. Yhteensä nämä tuotot olivat noin 3,1 miljardia euroa. Kerätyistä haittaveroista ja tuotoista voitaisiin tulevaisuudessa korvamerkitä kansainvälisten mallien mukaisesti tietty prosentti (esim. 5 %) päihdehaittojen ehkäisyyn ja kansanterveyden edistämiseen, jotta resursointi vastaisi todellista tarvetta. Valtio voi perustaa haittarahaston, johon ohjataan tietty prosenttiosuus alkoholista, tupakasta ja rahapelaamisesta kerätyistä tuotoista. Haittarahastosta kustannettujen toimien tuloksellisuutta tulee seurata säännöllisesti.

Toinen vaihtoehto suoran korvamerkinnän sijaan on merkitä valtiontalouden kehyksiin ja julkisen talouden suunnitelmaan poliittinen kirjaus siitä, että haittaveroista tulee rahoittaa päihdehaittojen ehkäisyä.

Kolmas vaihtoehto on asettaa lainsäädännöllä alkoholijuomiin erillinen vastuullisuusmaksu, josta vastaavat alkoholin myyjät. Lakiesitys osaltaan siirtää alkoholin myyntiä päivittäistavarakaupan ketjuille. Suomessa kahden suurimman ruokakauppaketjun yhteenlaskettu markkinaosuus on yli 80 prosenttia. S-ryhmän vuoden 2023 veroton vähittäismyynti oli yli 14 miljardia euroa ja liikevoitto noin 450 miljoonaa euroa. Keskon veroton vähittäismyynti oli noin 16 miljardia euroa ja liikevoitto noin 700 miljoonaa euroa.

Väestön hyvinvoinnille haitallisten alkoholi- ja nikotiinituotteiden myynti on päivittäistavarakaupalle merkittävää liiketoimintaa. Mikäli voittoja haetaan yhä enenevissä määrin päihteiden myynnistä, tulee julkisen vallan huolehtia tarvittaessa lainsäädännöllä, että haitallisten tuotteiden osalta yritysvastuu toteutuu esimerkiksi vastuullisuusmaksujen muodossa, eikä yhteiskunnalle haitallisia päihteitä myymällä tehdä merkittäviä liiketaloudellisia voittoja.

Eduskunnan tulee käynnistää valtioneuvoston asettama poikkihallinnollinen selvitys siitä, miten haittaverojen ja rahapelituottojen kohtuullinen osuus voidaan ohjata haittoja ennaltaehkäisevään työhön. Selvityksessä tulee tarkastella vaihtoehtoja: 1) haittaverojen korvamerkintään, 2) julkisen talouden suunnitelman sisältämään kirjaukseen sekä 3) vastuullisuusmaksumalleihin.